

Dijkdoorbraak van de Heidijk te
Nieuwkuyk op 30 december 1880.

S-80.056

Centrum voor Onderzoek Waterkeringen
J.C.P. Johanson.
December 1981.

<u>Inhoud</u>	<u>Blz.</u>
1. Inleiding	1
2. Historisch overzicht	2
3. Beschrijving van de dijkdoorbraak	3
4. Conclusie	5
5. Literatuurlijst	6

<u>Bijlagen</u>	<u>Tek. nr.</u>
1. Situatie	A4/81.131
2. Situatie wiel na doorbraak 1880	A4/81.132
3. Waterstanden Maas te Grave en Cuyk, afvoer Beerse Maas 1880-1881	A4/81.133

1. Inleiding.

In de hiernavolgende notitie wordt een overzicht gegeven van de feiten die bekend zijn over de doorbraak van de Heidijk te Nieuwkuyk, die tot gevolg had dat de Landen van Heusden en Altena inundeerden.

In de nacht van 29 op 30 december 1880 vond een doorbraak plaats van de dijk die het Land van Heusden en Altena moest beschermen tegen het water van de Beerse Maas.

Enige dagen voor de doorbraak had de bevolking ter plaatse een wel ontdekt, men heeft enige pogingen ondernomen om deze wel te stoppen. Alhoewel de dijk op het grondgebied van de gemeente Vlijmen doorbrak, is de catastrofe de geschiedenis ingegaan als "de ramp van Nieuwkuyk", omdat in laatstgenoemde gemeente de grootste schade is ontstaan.

Bij de overstroming was een mensenleven te betreuren. Het aantal verdronken dieren is geschat op 400 en ongeveer 100 ha bouwland is door zand bedekt. Verder is veel schade ontstaan aan de bebouwing. Een aantal huizen is volledig verwoest.

Er is bij het samenstellen van deze notitie dankbaar gebruik gemaakt van de vele gegevens die zijn verzameld door de heer A. de Graaff, gemeente-archivaris te Vlijmen.

2. Historisch overzicht van het ontstaan van de dijk.

De Heidijk werd in 1359/60 aangelegd ter bescherming van de Landen van Heusden en Altena tegen het water van de Beerse Maas.

De ringdijk van het zuidelijk deel van het Land van Heusden, waarbinnen Nieuwkuyk is gelegen, is in de loop der eeuwen ongeveer 25 maal doorgebroken.

Korte tijd voor de doorbraak in 1880 is het heidegebied buitendijks ontgonnen. Hiertoe zijn sloten gegraven die doorliepen tot aan de teen van de dijk.

Na het aanleggen van de Bergse Maas en het buiten gebruik stellen van de Beerse Overlaat heeft de Heidijk zijn functie als primaire waterkering verloren.

De dijk wordt evenwel aangeduid als tweede waterkering in het rapport "De Tweede Waterkeringen in Nederland" (A 71.001) uitgegeven door de Technische Adviescommissie voor de Waterkeringen.

3. Beschrijving van de dijkdoorbraak.

Op 28 december 1880 is omstreeks 9.00 uur een wel ontdekt in de Heidijk. Deze wel bevond zich in het binnentalud, ongeveer een halve meter boven de teen, en gaf een vrij aanzienlijke hoeveelheid helder water.

Om het water uit de wel af te voeren is een geultje gegraven met een diepte van ongeveer 40 cm, dat in verbinding stond met een sloot.

Zodra de burgemeester van Nieuwkuyk op de hoogte was gesteld van de aanwezigheid van de wel, nam hij direct maatregelen, alhoewel het dijkvak waar de wel zich bevond op het grondgebied van de gemeente Vlijmen was gesitueerd. Omstreeks 10.30 uur was men reeds bezig met het slaan van palen in het buitentalud, ongeveer 1,5 meter beneden de waterspiegel. Tegen deze palen werden zandzakken gelegd. Deze maatregelen brachten geen verandering in de hoeveelheid uitstromend water. Omdat men bevreesd was dat de werkzaamheden de stabiliteit van de dijk niet ten goede zouden komen, heeft men de werkzaamheden onderbroken totdat een vertegenwoordiger van het dijkbestuur en een adviseur van de Rijkswaterstaat ter plekke waren.

Ondanks het feit dat laatstgenoemden de wel ongevaarlijk vonden, werd de arbeid hervat en voortgezet tot in de avonduren. De buitenberm was toen over een lengte van 25-30 m voorzien van een 4 m brede kering van zandzakken. De ruimte tussen deze zandzakken en de kruin van de dijk werd opgevuld met rijshout en zand tot 30 cm boven de waterspiegel, met stalmest is getracht een waterdichte constructie te verkrijgen. De diepte van de wel bedroeg op de avond van de 28e december 1 m. Alhoewel de hoeveelheid water die uit de wel stroomde aanzienlijk bleef, zijn op 29 december geen pogingen ondernomen om de situatie te verbeteren.

Ondanks het feit dat de wel schoon water scheen te geven, moest de sloot aan de teen van de dijk iedere twee uur worden uitgediept. In de nacht van 29 op 30 december om 1 uur bracht de wel veel zand naar boven, de diameter was "zo groot als een kachelpijp" en de diepte "zodanig dat een lange frambozenstaak er geheel in verdween".

Enige tijd later was er sprake van dat de wel een oppervlakte had "gelijk aan een tafel" en om ongeveer 1.30 uur vond een afschuiving van het binnentalud plaats.

Omstreeks 2 uur was de doorbraak een feit en binnen korte tijd was in de dijk een gat ontstaan met een breedte van 90 m.

De breedte van het gat is uitgegroeid tot 150 à 200 m en de maximale diepte van het wiel, restant van de stroomgeul, bedraagt 15 m.

4. Conclusie.

De doorbraak van de Heidijk nabij Nieuwkuyk die in de nacht van 29 op 30 december 1880 heeft plaatsgehad is het gevolg van de aanwezigheid van een wel. Pogingen om deze buitendijks te stoppen zijn mislukt.

De dijk en de grondslag bestaan uit zandig materiaal.

Het gebied buitendijks was korte tijd voor de doorbraak ontgonnen en de sloten die hiertoe zijn gegraven liepen door tot in de buitenteen van de dijk zodat het water in directe verbinding stond met het zandlichaam, waardoor op gemakkelijke wijze een gevaarlijke wel kon ontstaan.

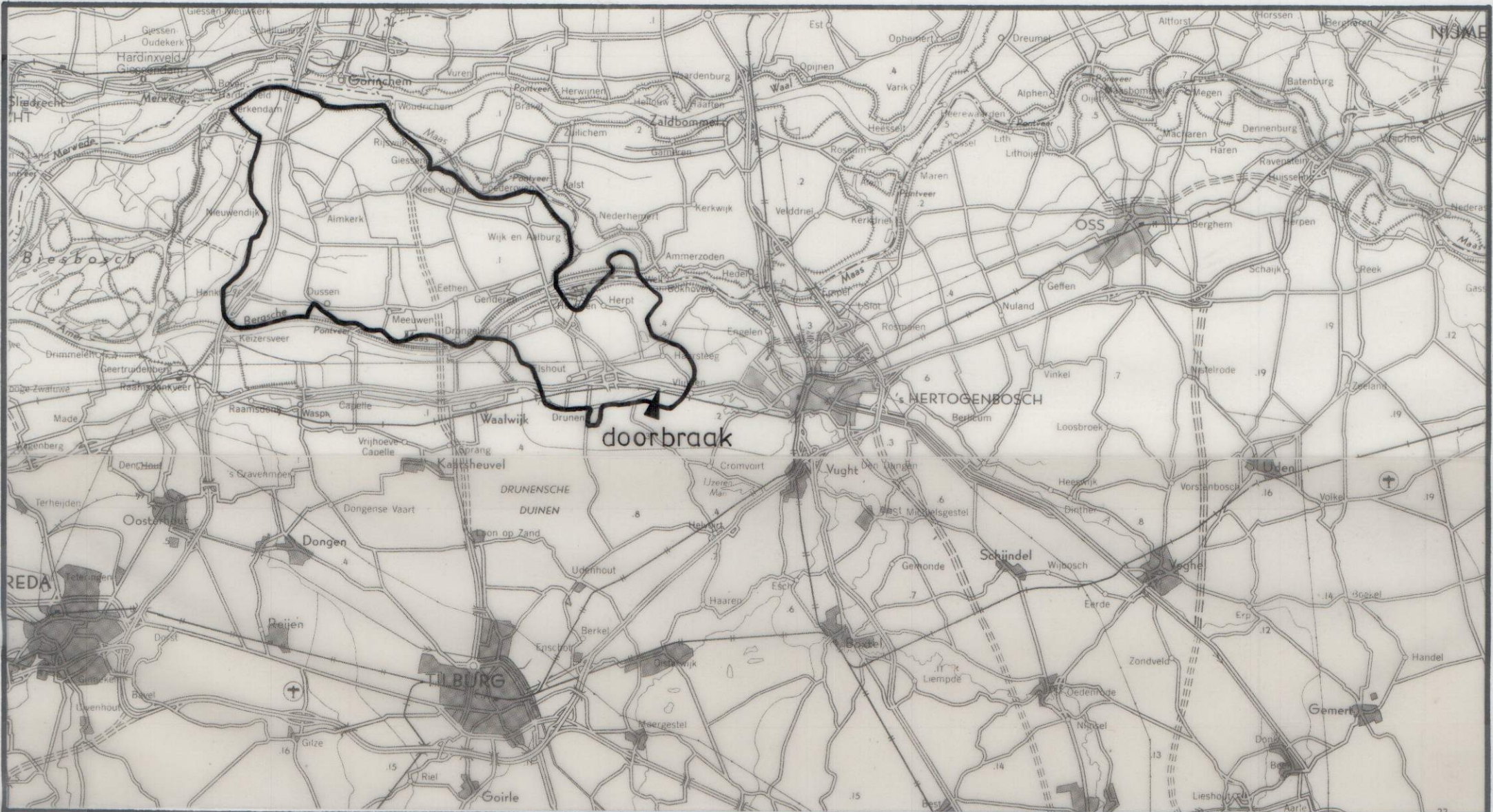
Opvallend is dat de dijk voorheen bekend stond als een waterkering waar geen wellen waren zodat waarschijnlijk bovengenoemde sloten het ontstaan van de fatale wel hebben veroorzaakt.

5. Literatuurlijst.

- Watersnood Nieuwkuyk, een uitgave van de Vereniging Heemkundering Onsenoord in de oktober-november editie van "met gansen trou" (30e jaargang nummer 10-11).

- De ramp van Nieuwkuyk in 1880-81 door H.T. Chappuis uitgegeven door H. Wuijster te Heusden 1881.

- diverse artikelen uit verschillende periodieken zoals:
 - Provinciale Noord-Brabantsche en 's-Hertogenbossche Courant
 - Katholieke Illustratie
 - Echo van het Zuiden.

Centrum voor Onderzoek Waterkeringen

geïndeerd gebied van het Land van
Heusden en Altena 1880

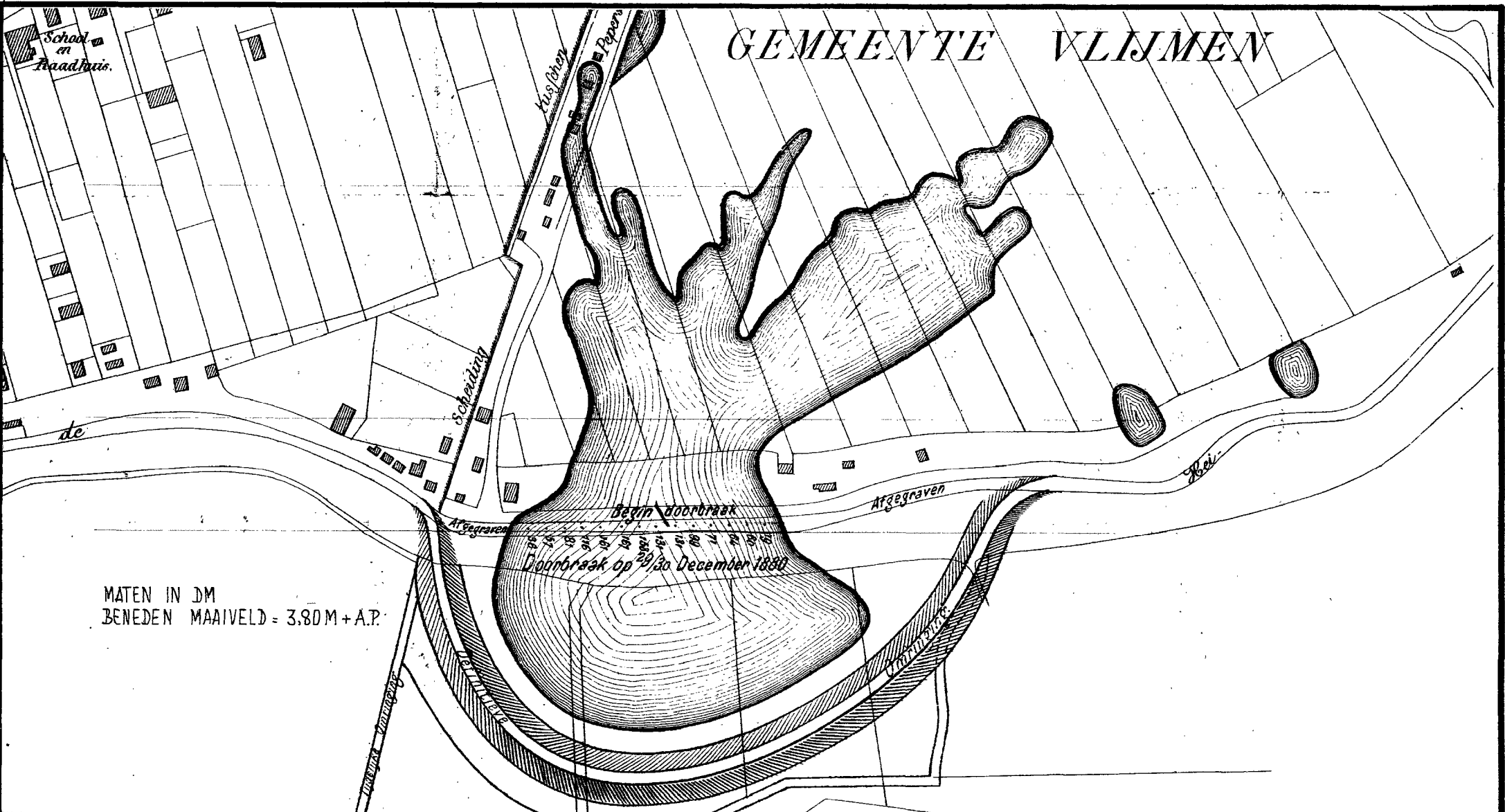
Nieuwkuyk

get	gew	gez
✕		

schaal 1:250.000 werknr S-80.056

bijlage 1 tek nr A4- 81.131

GEMEENTE VLIJMEN

CO/W

situatie wiel na doorbraak 1880

get	gew	gez
-----	-----	-----

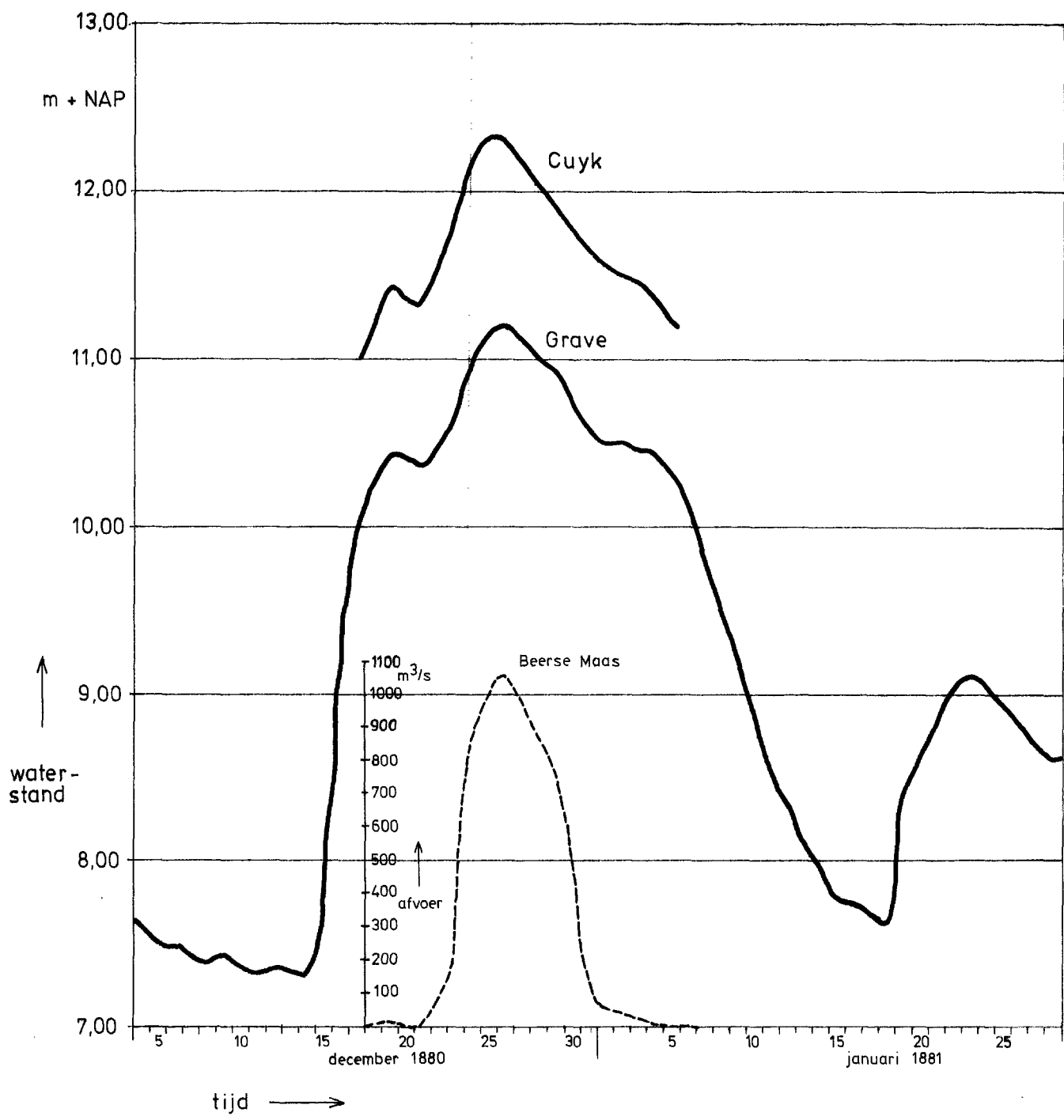
schaal ± 1:3000

bijlage 2

werknr S-80.056

tek nr A4- 81.132

waterstanden Maas te Grave en Cuyk , afvoer Beerse Maas 1880/1

Nieuwkuyk

Centrum voor Onderzoek Waterkeringen

get

gew

gez

schaal

-

bijlage 3

werknr S-80.056

tek nr A4 - 81.133